

Městské kronikářství v raném novověku

- odraz „spotřební“ literární kultury
- představit prameny – M. Tošnerová
- teorie, stručně situace v Českém království
- autoři, jejich záměry, perspektiva města
- funkce dějepisectví – oficiální či neoficiální?
- příklad severních zemí České koruny:
  - bohemikální středověká témata v kronikách měst Horní Lužice: král, počátky, křesťanství ...
  - pokus o srovnání kvantity a kvality

Diskuse nad studií M. Tošnerové

Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska : sborník z 17. odborné konference Olomouc, 5.–6. listopadu 2008 / Olomouc : Vědecká knihovna v Olomouci et al., 2009, s. 175-185

- proč právě v XVI. století?
- otázka žánru?
- dochování?
- jak kroniky vznikaly?
- motivace?
- sociální postavení?
- Měli jste v ruce nějakou městskou kroniku a dokázali byste úvahy M. Tošnerové doplnit či korigovat?

příklad Žitavy a Lubáně v 17. století

- třicetiletá válka, vazby na Čechy – jak se v kronikách odráží?
- práce s informacemi a další texty (radní protokoly – Hausbuchy ...)
- Martin Bohemus / Böhme
- Christophorus Wiesner
- kroniky žitavské (Krodel atd.)
- Bartholomäus Scultetus – Zhořelec
  - hlavně četba pramenů
  - antická témata?

„Teorie“

Susanne Rau – obzor městských kronikářů (Brémy, Vratislav, Hamburk, Kolín)

Joachim Schneider – hybridita mezi zemským a městským dějepisectvím

Peter Johanek (* 1937 v Praze, perspektivy městského dějepisectví)

Klaus Graf (archivářský, pramenný pohled, digitalizace)

-
- Marie TOŠNEROVÁ – evidence, úvahy nad žánrem
    - + Marta HradilováZdeněk BENEŠ – myšlenkový svět českých humanistů
  - Lenka BOBKOVÁ – kronika Jana z Gubenu, kroniky hornolužických měst
  - Zdeněk HOJDA
  - Petr HRACHOVEC – žitavské kroniky
  - Jan KILIÁN – paměti krupského měšťana Michela Stüelera
  - Jiří PEŠEK – vzdělanost českých měšťanů, knihovny
  - Jindřich SMETANA – pamětní zápisky z Litoměřicka, Děčínsko

-
- Alena SOJKOVÁ – kroniky souhledně
  - Marta VACULÍNOVÁ – latinské básně na města
  - Jan ZDICHYNEC – kroniky města Lubáně, antické motivy v dějepisectví

Zpracování městských kronik v Čechách

Verein für die Geschichte der Deutschen in Böhmen (Ludwig Schlesinger, 1879–1884)

- vyšla jen: loketská, trutnovská a chebská kronika
- větší pozornost: *Paměti Mikuláše Dačického* (Antonín Rezek, Eduard Petru, Josef Janáček, Jiří Mikulec)
- Jiří Kezelius Bydžovský
- proč se kroniky psaly? – soukromá nebo oficiální motivace?
- legitimizace, náboženství, stavovský odboj 1547 (Sixt z Ottersdorfu)
- Pankracius Engelhardt
- Libri civitatis - <http://www.libricivitatis.cz/index.php/cz/edice/70-pametni-kniha-ceske-lipy-1461-1722>
- Dochováno zhruba 30 svazků kronik z Čech, ne vše v originále ... (x Lužice, Svatá říše římská) – Jana Vojtíšková
  - co žánrově?

Žánr

Městská kronika = v užším smyslu dílo, které popisuje dějiny města od založení až do současnosti a omezující se v podstatě na městské záležitosti

- v širším smyslu i pamětní zápisky věnující se omezenému časovému výseku (kronika vs. historie vs. deník vs. paměti ...)
- v raném novověku (stejně jako ve středověku) převažuje u městských kronik analistická forma; ne vždy lze městské dějepisectví oddělit od zemského (hl. ve Vratislavi jsou dějiny města zapracovány do dějin země – knížectví vratislavského, méně potom Slezska – hybridita – J. Schneider – Windecke o císaři Zikmundovi)
- emancipace městského dějepisectví od teritoriálního počínaje 16. stol.

-
- Johann Bernhard MENKE (XIX. století) vidí rozmach městského kronikářství v souvislosti s městskými konflikty ve 14. stol., tj. aktuálními politickými událostmi
  - teorie Heinricha SCHMIDTA (1958): městské kronikářství jako výraz nového městsko-měšťanského sebevědomí v pozdním středověku, příklad Augsburgu

Spjato se vzdělaností, nějak se připomenout, valorizovat politická práva a tradice (M. TOŠNEROVÁ)

Susanne RAU

Geschichte und Konfession. Städtische Geschichtsschreibung und Erinnerungskultur im Zeitalter von reformation und Konfessionalisierung in Bremen, Breslau, Hamburg und Köln, Hamburg – München 2002 (Hamburger Veröffentlichungen zur Geschichte Mittel- und Osteuropas 9)

Pokouší se o srovnání: Obchodnická centra a členové hanzy, ale:

Hamburk = luteránská reformace (10–20 tisíc obyvatel)

Kolín = žádná reformace (40 tisíc obyvatel)

Brémy = reformace, později kalvinismus (10–20 tisíc obyvatel)

Vratislav = reformace, rekatolizace, svoboda vyznání podle Vestfálského míru (20 tisíc obyvatel, kolem 1700 50 tisíc)

pozdně středověké městské kronikářství omezeno v podstatě jen na Itálii a Říši

slabé v Anglii i Francii

Městské kroniky

I v Německu dosud málo zkoumány (málo vydány tiskem a je otázka, má-li to smysl – nová média)

záplava kronik → zvládnutí a vysvětlení nějakého konfliktu

potřeba vzpomínat → předmluvy ke kronikám z doby reformace

nejde ale o individuální paměť, ale o to zajistit paměť současníkům i potomkům → jde o dějepisectví kultury paměti

(*Erinnerungskulturgeschichtschreibung*) – kolektivní vědomí

Cui bono?

Vznik kronik – často nějaký otřes, zlom

- husitské zpustošení, požár, reformace ...
- v Německu: často jubilea reformace (Hamburk – Sión severu)
  - *Staré letopisy české* – vyrůstá vlastně z husitství a je to i příklad prolínání zájmu zemského a městského (hybridita) – pokládáno za městskou kroniku
- upevnit konfesní identitu města
  - zkušenost s náboženskými rozpory přiměla mnoho měšťanů být historiograficky činnými
  - kroniky měly pomoci zpracovat tuto zkušenost, pojistit paměť těchto událostí a přispět k utváření tradice
- nastítnit svornost, jednotu městské obce: *religio vinculum societatis*
  - psáno z pozice městských elit

---

dějepisectví slouží k definování městského „prostoru“, často konfesního

„Rámce paměti“: usnadňují zařazení nových událostí a rozhodují **Co** a **Jak** bude připomínáno

◆ rámce jsou stabilnější než jednotlivé události, ale i ony se mohou měnit
události jsou rámcům přizpůsobeny chronologicky nebo asociativně

◆ opětovné vzpomínání nevychází nikdy z minulosti, ale ze současného vědomí → staré prvky paměti jsou přiřazovány k aktuálním rámcům

◆ zpísemněné dějiny = forma společenské moci → historiografie představuje trvalost, stálost, fakticitu

◆ Halbwachsovo kolektivní vědomí → minulost je konstrukt, je poznávána vždy jen ze současnosti

Koncept „rozhodující události“ a „paměti“ (Alessandro Cavalli - sociologie)

→ „rozhodující událost“ otrásá identitou lidí → dělení času na „předtím“ a „potom“ → proces reflexe a rekonstrukce v lidském myšlení → pokusy nějak navázat na „předtím“

tři časové vzory podle Cavalliho:

- „Nullpunktmuster“: lidé chápou rozhodující událost jako nový začátek, minulost se stává příteží
- „Muster der Wiederherstellung“: „rozhodující událost“ je potlačována, snaha navázat na minulé
- „Erinnerung- oder Trauerarbeit“: kritický postoj lidí k minulosti, snaha zabránit jejímu opakování

Paměť nebyla uchovávána jen písmem, ale i obrazem (epitafy, medaile, pohledy na města)

historiografie $\neq$ jen zpísemnělé vzpomínky

- zároveň elaborát užívající specifické žánrové, rétorické, fikcionální a intertextuální elementy
- narativita: každý text je vybudován podle narativních pravidel $\rightarrow$ i historiografické texty jsou konstrukce dle určitých pravidel
- Derrida a poststrukturalisté: dějiny jsou jen text $\rightarrow$ dějiny jsou tak redukovány jen na současnost textů $\rightarrow$ není rozdíl mezi dějinami a literaturou
- konstrukce vzpomínky
  - člověk zažívá současnost, ne minulost
- to, co se poznává, je v dějepisectví zprostředkováno primárně texty, jež neobsahují minulost jako takovou, nýbrž jen perspektivu (minulosti); texty ale nejsou pouhými nosiči informací

Hayden **White**: hist. bádání je podle neoddělitelně spojeno s psaním: „písař” je součástí historického diskursu; rálné události vznikají až v literárním psaní

- jazyk a objekty jsou zprostředkovány diskursem, diskurs ale nepředstavuje logické ale jen tropologické vztahy.
- 4 základní formy dějepisectví: romance, tragédie, komedie, satira; přes všechnu kritiku Whitea: vyprávění produkuje význam, vyprávění dává událostem historicitu a vyprávěním se události dostávají do chronologické a kauzální souvislosti
- Susanne **Rau**: jen tropologická analýza starých kronik nestačí; dějepisectví nebylo pouhou součástí literatury - Dějepisectví = formy kolektivní vzpomínky = pokus nějak zpracovat zkušenost
- Dějepisectví konfesní doby = pokus zprostředkovat mezi jazykem a skutečností → tato zprostředkovaná skutečnost se měla stát základem zkušeností jednoho celého společenství

Identitätsbegriff

Dějiny a vzpomínání ovlivňují lidské vnímání → člověk získává identitu skrze dějiny (Geschichten) – už staré Řecko

- Raně novověké město = uzavřený prostor zkušeností → „kolektivní osobnost“ x kolektivy neumí vnímat či vzpomínání

▶ jak bylo médium kronik šířeno

---

osobnosti autorů (vzdělání, metoda, recepce předloh, podnět ke psaní, autobiografické zprávy)

cirkulace a recepce jejich textů; kroniky = druh vyprávění pokoušející se dát řád chaotické skutečnosti

„memoria“ = dobový výraz pro řazení událostí v dějepisném vyprávění a pro znovu vzpomínání prostřednictvím (opětovného) přisvojení si minulých událostí

rétorická analýza textů (plot)

- Historiografie v raném novověku byla silně ovlivněna humanismem a reformací

Gedächtnisorte: Archive und Bibliotheken / místa paměti

- HALBWACHS: Kolektivní vědomí potřebuje místa a prostory, podle nichž by se mohlo orientovat = archivy a knihovny

Staatsarchiv Hamburg

- 1710 první stálý městský archivář; problém, bylo, že to dlouho nebylo místo přístupné veřejnosti

Commerzbibliothek Hamburg

zal. 1735

Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg

1919 zal. univ.; původ v radní knihovně, kt. byla od konce 15. stol. otevřená veřejnosti; poreformační kostelní knihovny

Staatsarchiv Breslau

1808 archiv oddělen od univerzity; převzal akta r. 1810 sekularizovaných sl. klášterů

Universitätsbibliothek Breslau: Hanschriftenlesesaal und Sammlung alter Drucke

Metodika **Sonderforschungsbereichu (SFB) 434 „Erinnerungskulturen“ v Gießenu**

- **Leitchronik** (*vuidčí kronika*): kronika, jejíž vyprávění sloužilo jako téměř normativní vodítko pro sepsání dalších kronik (např. Gubenova kronika v Žitavě pro vyprávění ze 13. a 14. stol.).

- **Basiserzählung** (*základní vyprávění*): pasáže kroniky, jež obsahují vyprávění obzvláště důležité pro utváření identity toho kterého města (např. pozice Norimberku či Frankfurtu nad Mohanem jakožto „metropoli“ Říše v tamějším kronikářství; vylíčení městských konfliktů v žitavském, lübeckém či lüneburském kronikářství; vyprávění o založení toho kterého města, včetně např. Chebu nebo Žitavy; vyprávění o zásadních válkách a bitvách, jež vedly k prosazení nebo ochraně městských svobod, návštěvy panovníků, potrestání městské obce v Budyšině atp.)

- **Komplementärerzählung** (*doplňkové vyprávění*): pasáže kronik narativně spojující různá *Basiserzählungen*: např. vyprávění o městských budovách (radnice, kostely, kláštery) a jejich založení, činy významných městských „patricijských“ rodů či městských politiků a městských rad, popisy různých katastrof, „méně“ důležité boje atp.

Marie TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst z předbělohorského období. Úvod do studia městského kronikářství v Čechách v letech 1526–1620*, Praha 2010 (Studie o rukopisech. Monographia 15)

Staré letopisy české = nejst. česká městská kronika: vznik nejstarší vrstvy v l. 1419-32

Tošnerová opomíjí Gubena – žitavská kronika – stricto sensu nejstarší kronika

Od 15. stol. v městských knihách pamětní zápisy

kolem r. 1600 = vrchol čes. městského kronikářství

proč se vlastně píše? – causa scribendi?

→ válka, konfesní změna, založení města, změna dynastie

Nejednotnost stylu; žádná předbělohorská městská kronika není čistou historií; většina kronik nemá žádný soudobý název → smíšený žánr

Prakticky všechna předběh. vyprávěcí díla lze zařadit mezi kroniky

většinou neosobní přístup autorů k zachyceným událostem, ale taky je to otázka, není pravidlo

např. Sixt z Ottersdorfu a léta 1546/47

- Analistické záznamy měšťanů; blízko k rodinným či osobním zápiskům; zápisky do tištěných efemerid, kalendářů

Zápisy v městských pamětních knihách = hodně stručné (S. 17)

Panegyrické spisy (laudes, topografie) = psány latinsky, určeny pro tisk

Počátky městského kronikářství svázaná v Čechách většinou s radní kanceláří: od 15. stol. zde vznikají seznamy městských rad = někdy základ městských kronik

opisy dokumentů = prý důkaz humanismu a jeho důrazu na „cenu písemného pramene“

literární kvalita není na prvním místě, byť se o ni v předmluvách snaží

zaměření na politicky aktuální tematiku: hl. náboženskou otázku

Většina hist. spisů předběloh. období od nešlechticů, hl. měšťanů

příležitostné básně a sborníky (Farragines poematum = dílo vzdělavců ze skupiny Jana st. Hodějovského): zde nejsilnější vliv humanismu; poměrně často básně na města

---

▶ **Kronika Václava Hájka z Libočan jako pramen pro městské kronikáře: použil ji Dubravius pro svou Historia Bohemica**

▶ **Veleslavínův kalendář historický jako pramen pro kronikáře**

Dobový požadavek přesného datování

Nikdy předtím ani potom nevzniklo v Čechách takové množství kronik jako v době před Bílou horou

ve středověku vznikl asi jen nepatrný počet (dnes ztracených) městských kronik → důvodem = asi přijetí humanismu, hustá síť partikulárních škol + „objektivní životní podmínky“ = doba míru a blahobytu

ale i konflikty, snaha poznat minulost, humanistické vzdělání

3 etapy české městské historiografie

---

1. = zmínky o městech ve starších středověkých kronikách = jen okrajový význam

2. zápisky z hus. doby = města opět zmiň. jen okrajově až na nejstarší vrstvu SLČ

3. SLČ, kronika Prahy novoměsts. písaře Prokopa, list o Praze Boh. Has. z Lobk. a kázání op Plzni Hilaria Litoměřického (S. 25-26) *autorka nezmiňuje Gubena*

Hájkova Kronika česká = data založení mnoha měst a vylíčení jejich vzniku

---

čeština i němčina

městští písaři

vzdělání

zachovat kolektivní paměť

ale: historický obzor poměrně úzký

astrologické a povětrnostní jevy

Cheb

v městě tiskárna

jeden z největších souborů
dochovaných raněnov. městských
kronik

nejznámější iluminovaná kronika
Pankráce Engelharda z Haselbachu
z pol. 16. stol. x již už asi dříve
v městské kanceláři soupisy radních
a purkmistrů

Česká Lípa – kronika Hanse Kriescheho

Benešov nad Ploučnicí – Johann Schlegel atd.

Krupka – Michael Stüeler – vydal Kilián

Jáchymov – Jan Mathesius atd.

Počet dodnes dochovaných rukopisů předmoderních kronik z hornolužického Šestiměstí

Budyšín / Bautzen	cca 110
Kamenec / Kamenz	cca 17
Löbau	cca 24
Lubáň / Lauban / Lubań	cca 45
Zhořelec / Görlitz	cca 105
Žitava / Zittau	cca 53

6. svazek budyšínské *Platzovy kroniky* z r. 1697
pro léta 1501–1558, Stadtarchiv Bautzen, U III
200-6

• Zakladatelské mýty a etymologie jména města

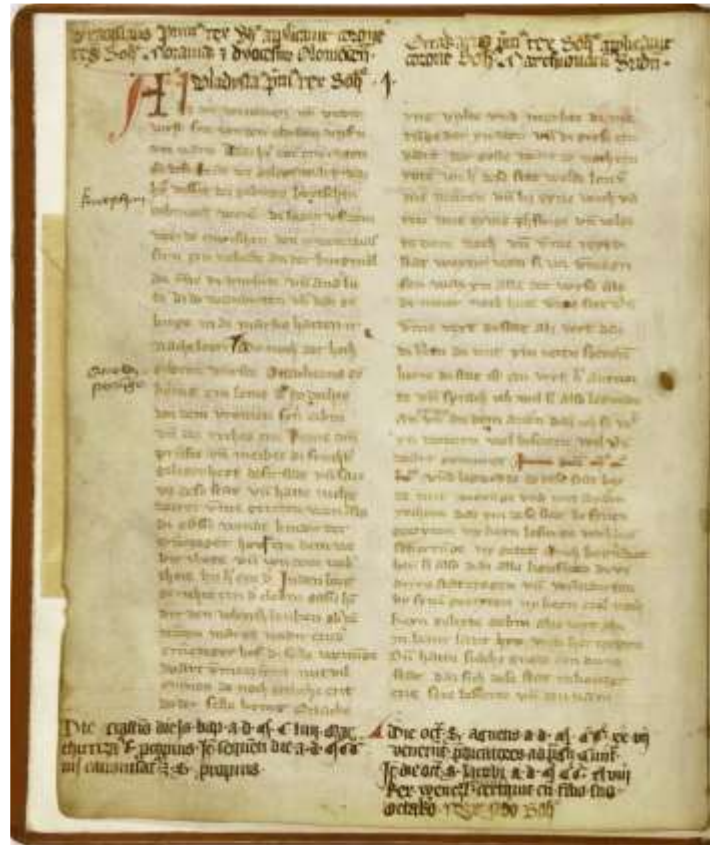
- Mýtus o počátcích Žitavy podle kroniky Jana z Gubenu
- Tradice žitavského františkánského kláštera a městské počátky
- Humanistická legenda o kněžně Žitavě jakožto zakladatelce Žitavy
- Etymologie místního jména Žitava

Mýty o založení Žitavy v jiných místech a médiích paměti: socha sv. Václava ze žitavského farního kostela a drama *Václav II.* Christiana Weiseho

- Bohemikální středověká témata o počátcích Žitavy a Horní Lužice ve vyprávěních (žitavského) barokního a postbarokního dějepisectví

Kronika Jana z Gubenu (ca. 1370): pasáž o založení města Přemyslem Otakarem II. r. 1255, CWB Zittau, Mscr. A 88

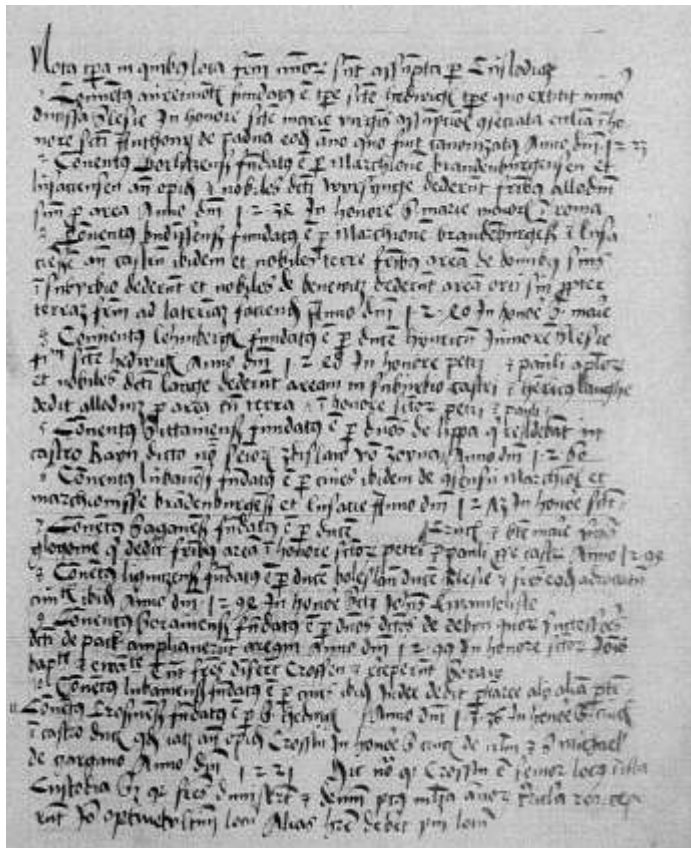
Františkánská tradice kláštera v Žitavě

•**R. 1109:** CWB Zittau, Mscr. A 122b, fol. 14r: *Von erbawung des kirchlinß zu s. Nicolai. Auch war kürtzlich darnach erbawet das kirchlin zu s. Nicolaus, das da nachmals dem kloster der Franciscaner zugefüget war, und dieser anfang und erbawung des kirchlinß geschach im jahre, da man schrieb nach Christi geburth 1109, zu den gezeiten marggraffen Heinickens zu Niederlausnitz und alß Svatoplucus der hertzog in Böhmen umbbracht wardt;* podobně Mscr. A 90b, s. 2 ; Mscr. A 123, fol. 27v; Mscr. A 125, s. 2; Mscr. A 129, fol. 2r; FRÖDE, Chronik A 89, s. 4; UB Leipzig, Rep. II. 80b, fol. 2r/s.1

•**R. 1244:** CWB Zittau, Mscr. A 122b, fol. 14v: *Anno 1244 fundatus est locus fratrum minorum in Zittavia;* podobně Mscr. A 90b, s. 2 ; Mscr. A 123 , fol. 28r; Mscr. A 125, s. 3; Mscr. A 129, fol. 2r; FRÖDE, Chronik A 89, s.4

•**R. 1260:** RICHARD JECHT, Der Uebergang der Oberlausitz an die brandenburgischen Askanier, in NLM 96 (1920), S. 103-129, hier S. 114 f.: *5. Conventus Sittaiensis fundatus per dominos de Lippa, qui residebant in castro Rayn dicto, nomine senioris Zdislaw von Zoyna anno domini 1260.*

Tzv. zakladatelský katalog złotoryjské minoritské kustodie v nekrologiu zhořeleckého františkánského kláštera, Biblioteka univerzytecka we Wrocławiu, Mil. II-13.

Vybrané příklady údajných založení minoritských klášterů z tohoto katalogu:

- 1. *Conve[n]t[us] Aurei Mont[is]* [= Goldberg/Złotoryja] *fundat[us] e[st] t[em]p[or]e s[an]cte Hedwig[is] [...] anno d[omi]ni 1223.*
- 4. *Convent[us] Lehmb[er]g[ensis] fundat[us] e[st] p[er] duce[m] Hynricu[m] juniore[m] Slesie, fi[liu]m s[an]cte Hedwig[is] anno d[omi]ni 1248*
- 11. *Co[n]ve[n]t[us] Croßne[n]s[is] fu[n]dat[us] e[st] p[er] s[an]ctam Hedwig[em] [...] anno d[omi]ni 1221. Hic no[ta], q[uo]d Crossin e[st] senior loc[us] i[n] ista custodia*

Złotoryjský zakladatelský katalog a historiografické nápisy na chórových lavicích zhořeleckého a budyšínského františkánského kláštera z konce středověku

---

- Zhořelecká chórová lavice: 5. *ANNO DOMINI MCCXXXIII CONVENTUS GORLITCZENSIS FUIT FUNDATUS PER MARCHIONEM BRANDENBURGENSEM ET LUSACIENSEM [...]*

Údaje ze zakladatelského katalogu: 2. *Convent[us] Gorlitzens[is] fu[n]dat[us] e[st] p[er] marchione[m] Brandenburgensem (!) et Lusaciensem (!) [...]* anno d[omi]ni 1234 [...]

3. *Co[n]vent[us] Budissens[is] fundat[us] e[st] p[er] marchione[m] Brande[n]burge[n]se[m] [et] Lusacie[n]se[m] [...]* anno d[omi]ni 1240 [...]

Zpráva o budyšínských chórových lavicích při královské vizitaci kláštera (13.10.1547): *Zudem das sie sich des klostere, welches gar ain alt ding weere unnd darinnen an dem gestüel geschriben stuende: Anno domini 1218 receptus est locus in Budissin etc.*, NA Praha, Lužické spisy III – 15/4, kart. 254, fol. 163r.

gabam, In dem das sie sich des Heptares / Nächstes gene
aus alt Ding vorkommt, Und darinnen an dem Ort ist ge-
schrieben Anno domini. 1218 receptus est locus in
Bridisheim in Vinea mit vollen anmassen / Drey das ein
und dem edelsten in der Gegend / Das die ^{ausgeh} un-
verfälscht / Warum

Údajný nápis na náhrobku kněžny Žitavy († 1021) ve farním kostele v Žitavě

• *Anno 1021 Idibus Julii obiit et illustris foemina Zittavia, christianissimo principi Manfredi nupta, fundatrix et dotatrix hujus oppidi de nomine ejusdem dicti (hanc Wandalia reges genere et ipsa regis Mitislai filia christianissima).*

Důležitá role co největšího stáří pro prestiž a přednost města před okolními městy na příkladě pověsti o kněžně Žitavě

•[...] z *důvodu* [tj. pověsti o kněžně Žitavě] *stáří tohoto slavného města je mu třeba dát přednost před ostatními okolními městy a lze poznat, že tím město dosáhlo obzvláštní slávy* / [...] ***daraus die antiquität dieser berühmten Statt so andern umbliegenden*** [tj. Städten] ***derowegen auch vorzuziehen, zu vernehmen, daß dann dieser Stadt zu sondern Ruhm gereicht hat,***
(CWB Zittau, Mscr. A 121, s. XV)

Studium paměti konkrétního města?

Případové studie

- městské dějepisectví (15.–18. století)
- vzájemné vztahy textů

navazuje na detailní starší výzkum pramenů můj a mých kolegů (L. Bobková, P. Hrachovec), ale zasazeno do širších souvislostí a srovnání

Richard Jecht, Tino Fröde, Lukasz Tekiela, Krzysztof Fokt

vlastně tak do hloubky mnoho podobných případů prozkoumáno není, zajímavý doklad intenzivní, „spotřební“ kultury paměti – 50 rukopisů kronik jednoho města, často se opakujících, tradujících podobná klišé

v Horní Lužici: výjimečně intenzivní městské dějepisectví

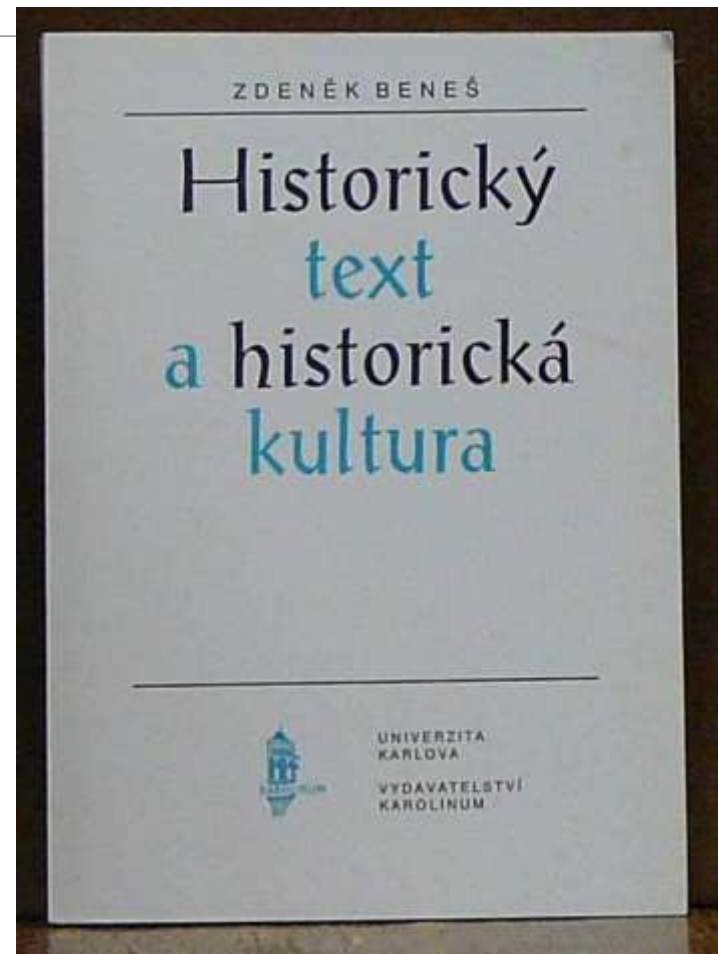
---

podle Zdeňka Beneše: hornolužické dějepisectví – rozsáhlá skupina textů nejen *stricto sensu* historie a kroniky, ale i pamětní zápisy, diaria, historické básně, listiny ve věžích měst

nelze jednoznačně přiřazovat k žánrům, prolíná se

Historická kultura

Není to prvotřídní dějepisectví s nějakou reflexí, spíše spotřební texty

Čerpají z:

českého kontextu:

- Joannes Dubravius
- Václav Hájek z Libočan
- Martin Boregk

saského kontextu:

- Albert Krantz
- Petrus Albinus

**Všichni znali Tacita a Cicerona,
nebo se k nim alespoň hlásili**

Lubáň

Středněvelké město středovýchodní Evropy; České koruny

založení – po 1220

asi 4 000 obyvatel (XVI. století)

hospodářsky důležité – plátno, sukno, pivo

via regia

Blízkost do Slezska

Střídá teritoriální příslušnost

- Míšeň, Polsko, Braniborsko, Čechy
- 1635 – připadá Sasku

- Elita – luterská, německá, humanisticky formovaná
- Migrace – Horní Lužice, Dolní Lužice, Braniborsko, Čechy, Víden

Lubáň / Lauban / Lubań

Dohromady asi 45 rukopisů kronik

Kde uloženy: Lauban/Lubań – původně městský archiv → Archiwum Państwowe w Bolesławcu

Dresden - SLUB

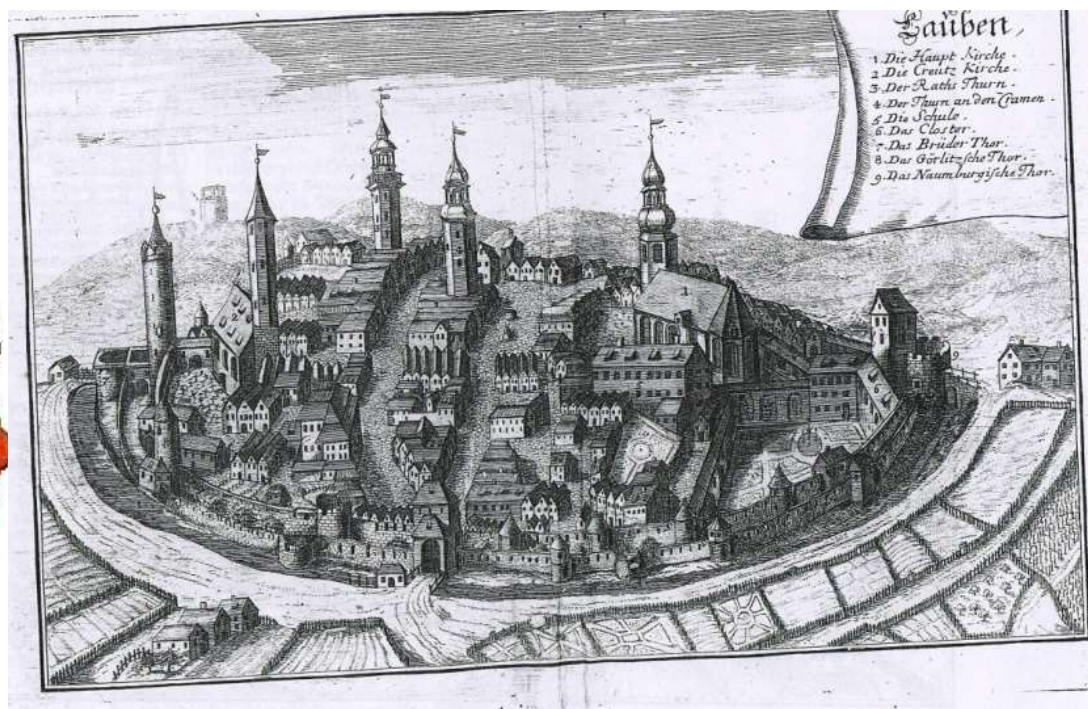
Zittau – CWB

Görlitz – Bibliothek der OLGDW

Breslau/Wrocław – Universitätsbibliothek

Torgau (knihovna gymnázia)

Lubáň – konkrétní město

Renesanční radnice v Lubáni

Lubáň, bývalá škola s připomínkou humanisty, právníka Adriana Albina († 1590)

Nejdůležitější kroniky

Christophor Wiesner († 1627)

Martin Zeidler († 1637)

Martin Bohemus/Behme († 1622)

Joachim Cnemiander/Hosemann (XVI. století)

Crugius

spjato s městem

- škola, knihovna, tiskárna
- rada, úřad pastora

Předmluvy

Význam dějin

- Morální, náboženský, politický
- Vztah k vlasti (městu)

O původu markrabství, zasadit do kontextu Svaté říše, pak se postupně zužuje perspektiva

Joachim CNEMIANDER –
humanistická tradice

Martin Bohemus / Böhme / Behme

Laubnische Kirchen= und

Stadt=Chronica, darinnen die Vornehmsten Geschicht und Wandel, so sich daselbsten zugetragen, zu finden sind, aus allerhand Glaubwürdigen geschriebnen Handvesten auch gewisser Nachforschung und eigener Observirung mit Fleiß zusammengetragen durch Martinum Bohemum, Laubensem, Prediger in seinem Vaterlande, im Jahre D. 1593

Martin Behm/Bohemus († 1622)

LAUBANISCHE KIRCHEN- UND STADTCHRONIK

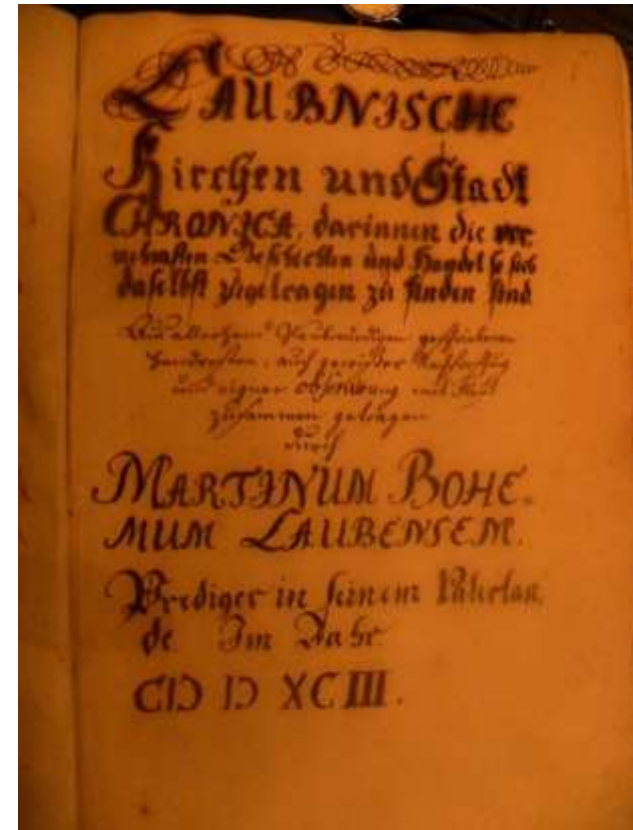

Kronika Bohemova

VRATISLAV

BOLESŁAWIEC

Kontext Böhmovy kroniky

Prolog datován 1593

dedikace: městské radě, Kirchenpfleger

- městský rychtář Georgius Steinmetz (autor kroniky ze 17. století)
- vlastnická poznámka Johanna Caspara Gemeinhardta (autor kroniky z 18. století)
- viz také textové ukázky

v předmluvě odkaz na rozmanité autory historických děl – antické, uherské, turecké, francouzské ...

pak přechází k dějinám města, staticky popisuje jeho zajímavosti, vzhled a pak již víceméně analistický, v návaznosti na středověkou tradici

Opory

- Písmo svaté
- Klasická antika
- Středověcí autoři
  - České dějiny: Piccolomini
  - Boregk

Pracovní metoda

- „věrohodné rukopisy“
  - „betagte Menschen“
  - vlastní paměť
- teologické prvky

Šestiměstí v kronikách

Nezmiňuje se jeho vznik

Potvrzení privilegií

husitství

Doba habsburská

Společné akce měst

- Dary ke korunovaci 1527
- Turecká daň
- Návštěva krále Ferdinanda I.
- Pönfall

„ist diese Stadt um alle Gütter, Privilegia und Gerechtigkeiten kommen und abermahls einen unheilsamen und unverwindlichen Schaden empfangen“

Autoři kronik: městské elity

Wiesner

- otec: purkmistr
- syn: Magister philosophiae, Syndikus, rychtář
- bratr: Pastor Primarius

Zeidler

- otec: purkmistr
- syn: purkmistr
  - „Familienchronik“
  - „Hausbuch“

MARTIN ZEIDLER

Annales civitatis Laubanae daß Ist, Wahrhafftiger vnd ordentlicher Bericht vnd Verzeichniß der fürnehmsten vnd gedenckwürdigsten Jahr geschichte,

Welche sich bey der Königlichen Stadt Lauban im Marggraffthumb Ober Lausitz von Wissentlichem anfangе derselben biß auff diese gegenwertige Zeit zugetragen vnd begeben Mit besonderm fleisse aus warhafften glaubwürdigen und bewehrten monumentis und schrifftten, theils auch aus eigener erfahrung der lieben Posterität zu nutz zusammen getragen vnd beschrieben durch Martinum Zeidler diese Zeit Burgermeistern daselbsten, Im Jahre nach Christi Gebuhrtt 1628

CHRISTOPHOR WIESNER

Annales Lauban, das ist Wahrhaffte und ordentliche Verzeichniß und Beschreibung der fürnehmsten und gedenckwürdigsten Jahr-Geschichte, welche sich bey der Königl. Stadt Lauban im Marggraffthumb Oberlausitz, von Erbauung derselben, biß auf diese gegenwärtige Zeit von Jahren zu Jahren zugetragen, soweit als Nachricht davon zu finden gewesen, mit Einverleibung etlicher Sachen so das gantze Markgraffthumb oder Nachbarschafft concerniren alles mit embsiger Mühe und sonderbaren Fleiß, aus allerhand glaubwürdigen Schrifftten, bewehrten Uhrkunden und monumentis, theils auch aus eigener Erfahrung zusammen getragen und beschrieben von M. Christophoro Wiesener, Consule und Pro Syndico daselbst

Martin Zeidler – Von der Nahrung der Sechsstätte

„Von der Nahrung der Sechsstätte dieses Marggraffthumbs. /

Versehen ist ein ieder Stad / von Gott aus sonderlichem rath / Mit eigener nahrung
gwerb vnd gabe, / dz se sich zuerhalten hab. /

Zu Gorlitz ist ein gutter handel /

zum Lauban gersten bier ohn wandel /

ein Weizenbier vnd ackerbaw / erheltt die buerger zue Zittaw / Bautzen helt die
handwerck in blütt, /

Camentz hat auch ein bier gutt, / die Löbau sich des ackers nehrtt / der Segen
Gottes alles mehrtt.“

Ale také: tištěná produkce – především od počátku XVIII. století

---

spíše útlejší a příležitostné

Gottfried Hoffmann (Geschichte der Pastorum Primariorum, 1707)

Paul Christian Haussdorf (Brevia Consulium Laubanensium Encomia, 1719)

Karl G. Dietmann (Tabeera Laubanae, 1760)

- historické motivy např. ve spisech o požáru města

více „Patriae“, více identit

- vlastní město
- Horní Lužice
- Svatá říše římská x Germania
- (luteránské) křesťanství

Počátky města

Otoni, chistianizace

„Befestigte diese Stadt mit festen Mauern [...] wieder die Pohlen und Schlesier, auch andere Feinde, die dies Land oftmahl anfielen [...]“

struktura

Etymologie jména města

Počátky a první obyvatelé

náboženství

hospodářství

Městské instituce

Potom: chronologická řada

Co najdeme v kronikách?

Volba městské rady

Spektakulární záležitosti

Hospodářství, právní záležitosti, daňové zatížení

Vojenské obléhání

Královské návštěvy

Slavnosti

Humanistické vzdělání a antické vlivy?

---

městské dějepisectví jako příklad kulturního dědictví – a vlastně také dědictví žitého šířícího se do dalších společenských vrstev

otázka elit a „běžných“ recipientů

důkaz kulturní praxe – praktikování městské paměti + vztahování se k minulosti

kolektivní identita, konstrukce regionu – minulost pohanská, slovanská

„Povinná výbava klasických citátů v historiografii“

Legitimizace významu historie – proniká samozřejmě do humanistického, ale i do lokálního městského dějepisectví

Nescire autem quid ante quam natus sis acciderit, id est semper esse puerum, Cicero, Orator ad Brutum

Historia magistra vitae, lux veritatis etc., Cicero, De Oratore

[...] eos qui historias ignorent, semper pueros esse, et ab omni rei publicae administratione summovendos, Aristoteles, Politika

Věřili i humanisté českých zemí těmto antickým sentencím a řídili se jimi ve svých pracích?

Nebo byly takové citáty pouze ozdobou?

Bohaté žánrové spektrum

Věcná literatura, různé typy historických textů (kroniky, sepsání, příběhy, historie...

Kosmografie Sebastiana MÜNSTERA

- Hojně recipovaná v českých zemích
- předmluva Karlu V.: jen historie je pravým svědkem věcí, jež se staly; bez literárních zápisů zapomínáme na historii
- Kdo jiný by nám zachoval moudrost Egypt'anů, náboženství Židů, vzdělanost Řeků, slávu Římanů, pokud ne dějiny, *historiae testis*?
- Mnozí autoři psali o událostech, které osobně neviděli nebo nezažili – proto i Němci mohou stále využívat Tacita

Role historiků a historie v živé kultuře humanismu českých zemí?

---

antická témata přítomna, ale nejsou rozvinuty všechny principy humanismu (případně narativní struktury, méně *ad fontes*)

důležitější: národní motivy, náboženství

dějiny mají pevné místo ve vzdělávacím systému; lidé potřebují pevnou časovou osu

(morální, praktické) poučení a pobavení

legitimizace – počátky co nejstarší, zde opět přichází ke slovu antika

Martin KUTHEN ZE ŠPRINSBERKA

„Kronika o založení země české“ (1539): odvolává se v úvodu na staré Římany, kteří vedli tzv. letopisy

Každá kronika je podle Thúkýdida společný poklad

v praxi ale zcela typické, ve středověkém duchu psané, na Čechy a České království orientované letopisectví

Václav Hájek z Libočan

(† 1553)

KRONIKA ČESKÁ,
1541

Johannes DUBRAVIUS († 1553);
Melchior GOLDAST: **Germania**;
Pavel STRÁNSKÝ: **Sarmatia**

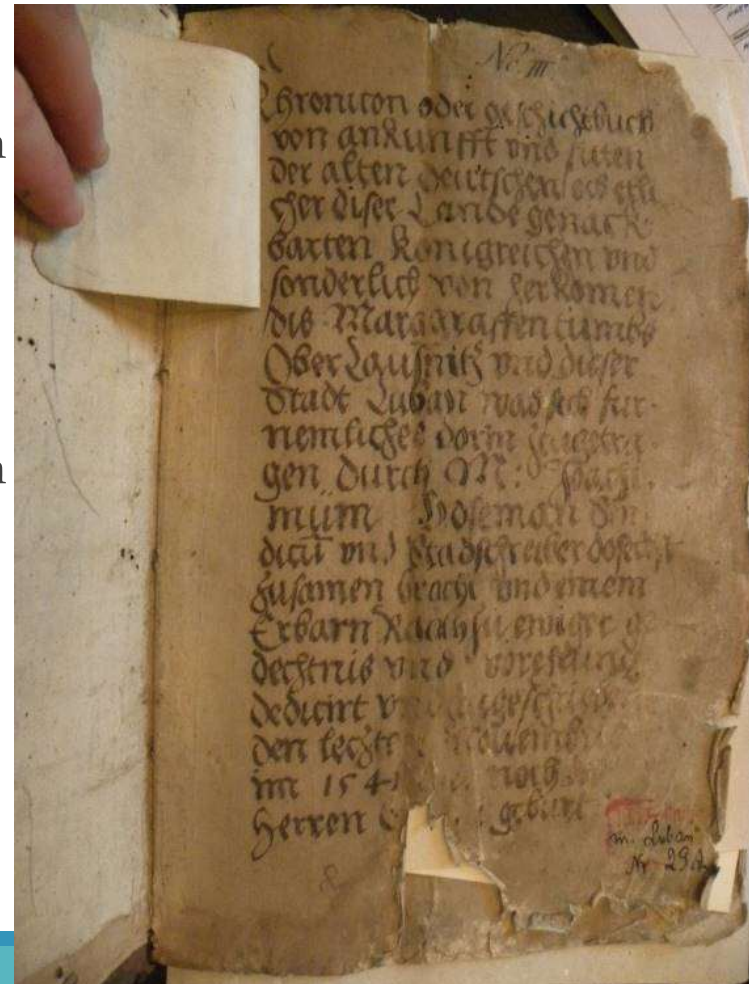

Joachim Cnemiander/Hosemann

„De Origine Marchionatus Super[ioris] Lusatiae et praesertim Civitatis Luban, Chronicon oder Geschichtbuch und Sitten der Alten deutschen, auch etlicher dieser Lande genachbarte Königreiche etc. und sonderlich Vom Herkommen dieses löblichen Marggrafthums Ober Lausiz“

Chronicon oder Geschichtbuch und Sitten der Alten deutschen, auch etlicher dieser Lande genachbarte Königreiche etc. und sonderlich Vom Herkommen dieses löblichen Marggrafthums Ober Lausiz

Latinská a německá předmluva

Pasáž o Vandalech – řecky!

Začlenit dějiny města do světových dějin odvozených až od Alexandra Makedonského

---

Snaha hledat historickou pravdu, moralizující význam

Jiní se mohou obdivovat egyptským pyramidám či římským divadlům – je to jen *otiosa ostentatio*

Historia magistra vitae

Germáni se vyrovnají Řekům i Římanům

Přejímá koncepci čtyř monarchií Pompeia Troga; potopa světa

Pokus o chronologii – propojit chronologii germánského a antického světa (počátky Slovanů – v armádě králů

babylonských a Alexandra Makedonského), citát z Prokopia

Odysseus a jeho cesta do Germánie, odkazy na Tacita – a pak historie jediného města

---

Čtyři světové monarchie nechal vylíčit nad okny lubáňské krčmy; nechal tam vymalovat významné řecké, římské a barbarské vojevůdce a politiky, s krátkou charakteristikou jejich působení

– Kýros – perský král – *Metus malus diuturnitatis custos*

– Caesar - *Imperium sine fine dedi. Tolle moras*

– Hannibal

– Cicero *Pater Patriæ Princeps Romanæ Eloquentiæ. Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ*

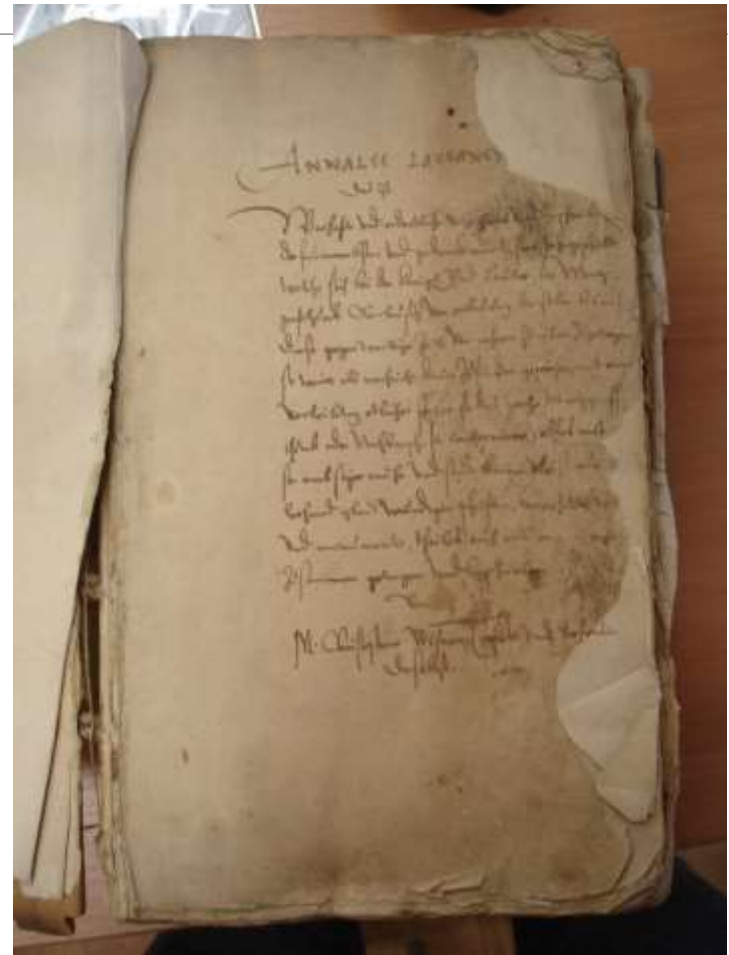
Pozoruhodné ve veřejném prostoru středně velkého města

Christoph WIESNER: pedagogický a morální význam historie, ale jinak opět spíš analistické, byť s jistou reflexí a kontextualizací (stavovská povstání)

Verše Ovidiovy: *Et pius est Patriæ facta referre labor*

---

zajímavá je proměna na přelomu 18. a 19. století:

- dějepiscectví se jako by „zjednodušuje“
- vytrácejí se složitější interpretace a antické odkazy
- jednoduchá, vlastně prostá svým zaměřením produkce rukopisná – zaměřeno na město, i „černou kroniku“

shrnutí

Stabilní městská paměť (tzv. Leitchronik)

Počátky města

Staré, brzy christianizované město

Blízkost ke Svaté říši římské (snad ovlivněno sepectím s braniborskými intelektuály)

Silná vrstva humanistické ho vědění